

גלעד וקסלר

איסורי כיבוס, תספורת ורחיצה

בתקופת תשעה באב

המשנה בפרק רביעי במסכת תענית אומרת: "שבת שחל תשעה באב להיות בתורה אסור מלספור ומלכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת" ¹. נחלקו בביאור משפט זה רב נחמן ורב ששת, בגמ' דף כ"ט ע"ב. רב נחמן סובר, שלא שנו אלא לכבס וללבוש, אבל לכבס ולהניח מותר, ואילו רב ששת סובר שאף לכבס ולהניח - אסור. רב ששת אף מביא ראיה לדבריו מן העובדה שהכובסים של בי רב בטלים ממלאכתם בשבוע זה. בהמשך הגמ' מביאה הגמ' ברייתא, התומכת בדעתו של רב ששת וזו לשונה: "אסור לכבס לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב, וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם, וכל פשתן אין בהם משום גיהוץ". בכך דוחה הגמ' את דעתו של רב נחמן.

לגבי המושגים "גיהוץ שלנו" ו"כיבוס שלהם" מסביר רש"י: "וגיהוץ שלנו (של בני בבל) אינו יפה אלא ככיבוס שלהם (של בני א"י) ואסור לגהץ לפני ת"ב אפילו להניח לאחר ת"ב, אבל כיבוס שלנו - מותר". בדבריו נשמע, שישנן שתי רמות של כיבוס, כיבוס א"י וכיבוס בבל, והכיבוס של א"י טוב יותר מהכיבוס של בבל אך כיבוס בבלי בתוספת גיהוץ משתווה לכיבוס א"י.

(ועוד נדון במושגים אלה ביתר הרחבה בהמשך).

הגמ' בהמשכה מביאה הערה, שנשלחה ע"י רב יצחק בר גיורי משמו של ר' יוחנן על הברייתא שנזכרה לעיל, ש"אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אבל אסור ללבושן בשבת שחל ת"ב להיות בתוכה". לגבי הגדרת שבוע שחל ת"ב להיות בתוכה נחלקו בגמ' רב ושמואל. רב סובר, שהכוונה עד לתענית, ושמואל סובר שכל השבוע אסור, אף לאחר התענית. שמואל טוען שמחלוקתו עם רב היא בעצם מחלוקת תנאים משולשת בין ר"מ ר"י ורשב"ג. ר"מ סובר: "ונוהג אבל מר"ח ועד התענית". ר' יהודה אומר: "כל החודש כולו אסור". רשב"ג אומר: "אינו אסור אלא אותה שבת בלבד". למסקנה, פוסק רבא הלכה כרשב"ג וכו"מ ותרוייהו לקולא, וכוונתו שהלכה כרשב"ג, שרק באותו שבוע נוהג אבל, וכו"מ, שרק עד התענית. (ולא כרשב"ג שסובר שכל אותו שבוע ואף אחרי התענית).

1. לגבי הפסקא "ובחמישי מותרין" וכו' מוכח בגמ' שמדובר על מציאות שח' חל ביום ו' והכוונה "לכבוד השבת" - שבת נחמו, וכיוון שע"פ הלוח לא יחול ח"ב ביום ו', לא התייחסנו לפיסקא זו.

העולה מדברי הגמ', שבשבוע שחל בו ת"ב עד התענית ישנו איסור לספר ולכבס כיבוס ברמה של כיבוס א"י, ואפילו ע"מ להשתמש בבגדים אחרי ת"ב. כיבוס ברמה של כיבוס בכל מותר אמנם, אך גם זאת רק ע"מ ללבוש הבגדים לאחר ת"ב, אך ללבוש בגדים מכובסים בשבוע זה - אסור (כפי שעולה מדין בגדי פשתן).

הרי"ף (בדף ט' עב' מדפיו) פוסק כרב ששת, שאפ' לכבס ע"מ להניח אסור, וכן את דברי ר' יוחנן, שאין ללבוש בגדי פשתן מכובסים אע"פ שאין בהם גיהוץ, וכן את דברי רבא, ש"שבוע שחל בו ת"ב" הכוונה היא עד לתענית ולא אחריה.

הרא"ש (על אתר) פוסק אף הוא כרב ששת, ואף אומר, שלטעון שהאיסור הוא דוקא ללבוש בגדים שנתכבסו בשבוע זה, (אך בגדים שנתכבסו קודם לכן - מותר ללבושם), הרי הוא "מלתא בלא טעמא" (ולמרות שמביא סברא זו במהלך השקלא-וטרילא בדברי ר' נחמן, ודאי נכונה היא אף בדעת רב ששת). כמו כן מביא הוא את דברי ד' יוחנן, האוסר לבישת בגדי פשתן נקיים. לגבי כלי פשתן - הרא"ש מסביר שהכוונה לבגדים הצמודים לגוף המתלכלכים מפני הזיעה (ואף אותם אסור ללבוש מכובסין!) אמנם, כותב הרא"ש, הכיבוס והגיהוץ שלנו (בני אשכנז) מגיעים רק עד לרמה של כיבוס בכל, ולפיכך מותר לנו לכבס ואף לשהיך ע"מ להניח לאחר ת"ב, שהרי אין אנו מגיעים לכיבוס א"י. (וכך הסביר את דבריו הב"ר בסימן תקנ"א ד'ה ומש' והא).

הר"ן על הרי"ף (שם) פוסק שהלכה כרב ששת. ומביא הר"ן שתי דיעות בענין גדר כיבוס וגיהוץ. דעת הרמב"ן והראב"ד היא שהגיהוץ הינו פעולה המשפרת את נקיון הבגד. בבגדי פשתן אין אפשרות להגיע למצב של נקיון מוחלט (כיבוס א"י) אפילו ע"י גיהוץ, ומשום כך מותר לתת כלי פשתן לכובס בשבוע שחל בו ת"ב ע"מ לכבס ולהניח. (ולאן שלנו, וכלי פשתן ישנים, א"פ לשהיך מותר שכן גיהוץ אינו מועיל בהן²). הר"ן מוסיף כמילתא דפשיטא שע"מ ללבוש ודאי שאסור כפי שלמדנו מדברי ר' יוחנן.

הדיעה השניה אותה מביא הר"ן היא דעתו של החכם ר' יהודה בר ראובר. הוא סובר שהגיהוץ והכיבוס הן שתי מלאכות שמטרותיהן שונות, ושתייהן אסורות כ"א בפני עצמה. הגיהוץ מטרתו לחדש צורת

2. וכך הבי' אף הב"ח (בסימן תקנ"א) את דעת הרמב"ן, ואף כתב שם וכ"כ הר"ן להביא שזוהי דעת הרמב"ן והראב"ד.

הבגד כך שיראה כחדש, ואילו הכיבוס מטרתו נקיונו המוחלט של הבגד. הכיבוס האסור הוא אכן כיבוס היכול להביא לנקיון מוחלט, דהיינו כיבוס א"י ולא כיבוס בכל. כלי פשתן שאין הגיהוץ מועיל בהם מותר לכבסם (בכיבוס בכל), שכן כיבוס א"י שייך אף בכלי פשתן, לדיעה זו, ואסור) ולגהצם ע"מ להניח, ושאר בדים מותר לכבסם ע"מ להניח (בכיבוס שהוא ככיבוס בכל) ואסור לגהצם א"פ ללא כל כביסה. (משא"כ לדיעה הקודמת שגיהוץ לבד לא יהיה אסור לכא', שהרי רק בצירוף עם כיבוס ביכולתו להביא לידי "כיבוס א"י") הר"ן פוסק למעשה כשיטה זו, וכותב שכיוון שכיבוס בארצות הללו (ספרד) יתכן שכן מגיע לרמתו של כיבוס א"י, א"כ אפילו כלי פשתן אין לתיתם לכובס וא"פ ע"מ להניח (שהרי לדיעה זו ניתן להגיע בכלי פשתן לרמה מקסימלית של נקיון, משא"כ לדעת הרמב"ן שכיוון שאין בהם גיהוץ לא ניתן כלל להגיע בהם לנקיון מקסימלי).

לפי שיטתו של ר' יהודה בר ראובן מובנים יפה דברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות תעניות ה"ו, שפוסק שבשבוע שחל בו ת"ב: "אסור לספר ולכבס וללבוש כלי מגוהץ ואפילו כלי פשתן אסור עד שיעבור התענית ואפילו לכבס ולהניח לאחר התענית אסור" ומשמע מדבריו שכלי מגוהץ אסור ללבוש ואפילו איננו מכובס (כדברי רי' בר' ראובן הנ"ל) וכן אסור כל כיבוס אפילו ע"מ להניח כיוון שסובר שכיבוס שלנו יפה ככיבוס דא"י, ולפיכך אפילו בכלי פשתן אסור ע"מ להניח (וכדברי הר"ן הנ"ל). וכן כתב הב"ח בהסבר דעת הרמב"ם בסימן תקנ"א ד"ה "כתב אבי העזרי" (אמנם המגיד משנה כתב, שהעובדה שלא חילק הרמב"ם אף בבגדי פשתן בין כיבוס ע"מ ללבוש לכיבוס ע"מ להניח, נובעת ממנהג להחמיר (ולפי דברינו נובעים דבריו מדין גמור) אך כבר השיב עליו בזה הב"ח הנ"ל.

למרות דחיתו של הב"ח את דברי המגיד משנה, ניתן אולי להביא להם סיוע מדבריו של הראב"ה (הובאו בטור תקנ"א "כתב אבי העזרי"): "נהגו אבותינו איסור אף בכיבוס שלנו" כלומר שכבר בתקופתו הוא הכיר מנהג לאסור כיבוס בשבוע שחל בו ת"ב, והוא חי במקביל לרמב"ם.

עוד כתב הר"ן, שאיסור לבישת בגדים מכובסים אינו דוקא לבישה אלא אף להציע בהם המיטה אסור, ואפילו מטפחות הידיים והשולחן הכל אסור.

דעת הרמב"ן היא, שיש גיהוץ בכלי פשתן חדשים, בין לבנים בין צבעוניים, וכן בשאר כלים אפילו ישנים, ולפיכך אסורים כולם בגיהוץ. לגבי כיבוס כותב הרמב"ן, שכיבוס שלנו ע"מ להניח מותר בכל הכלים אפילו חדשים, ובכלי פשתן ישנים מותר אף לכבס בכיבוס ככיבוס א"י, ואפילו לגהצם.

כך הבינו דבריו הר"ן ובעקבותיו הב"ח. הב"י כתב שלדעת הרמב"ן אסור לכבס אפילו כלי פשתן ישנים בכיבוס א"י. דבריו אלה תמוהים בגלל סתירה פנימית בדבריו שכן הוא עצמו כותב קודם לכן בדעת הרמב"ן: "ומיהו כלי פשתן ישנים בין לבנים ובין צבועים לכבס או לגהץ ולהניח מותר..". הרמב"ן מנמק היתר כיבוס ע"מ להניח בכיבוס בכל בכך שזו "מלאכת עראי". כעין זה מצאנו ברש"י בביאורו לדברי רב ששת האוסר כיבוס אפילו ע"מ להניח "אסור דנראה כמסיח דעתו שעוסק בכיבוס בגדים". מדבריו עולה, שמעבר לאיסור ללבוש בגדים נקיים (שנובע כנראה מן התענוג שבכך) ישנו אף איסור עצמי במלאכת הכיבוס משום שמסיחה את הדעת מהאבלות, וכיבוס בכל הותר לא רק משום שרמת הנקיון אליה מגיעים על ידיו היא פחותה, אלא אף משום שהסחת הדעת פחותה. לפי דיעה זו, יש מקום אולי לדרך בכביסה של היום שנעשית במכונה האם יש בה הסחת דעת מן האבלות, או שמא ניתן להתירה וצ"ע.

הטור פוסק שבשבוע שחל בו ת"ב אסור לספר ולכבס ואפילו ע"מ להניח (כדברי רב ששת) ואפילו אין לו אלא חלוק אחד. אסור גם ללבוש את מטפחות הידיים וכיוצ"ב אסור (ר"ן). אסור הכיבוס האמור הינו דוקא בכיבוס דא"י, אך לכבס ע"מ להניח בכיבוס בכל, וכלי פשתן אף לגהץ - מותר. ומביא את הסברו של הרא"ש שכלי פשתן אלו בגדים הצמודים לגוף. הוא אף מביא את ההוספה של הרמב"ן, שגיהוץ כלי פשתן חדשים אף הוא אסור, וכן את הטעם של "מלאכת ארעי" כסיבה להתיר כיבוס בכל ע"מ להניח. בסוף דבריו מביא את דברי הראב"ה שנהגו איסור בכל כיבוס אפילו ע"מ להניח. ונראה לי שדעתו שזהו מנהג, אך מעיקר הדין כיבוס בכל ע"מ להניח - מותר.

ר' יוסף קארו בב"י דן במקורותיו של הטור ודן בשיטת הרמב"ן (כפי שכבר הזכרנו לעיל). לענין כיבוס מביא הב"י בשם האו"ח שכיבוס במים בלבד מותר אפ"י ע"מ להניח ואפילו בערב ת"ב. ומביא בשם המרדכי התוס', ומשמם של התוס' על רש"י, שנוהגים שלא לכבס אפי' כיבוס שלנו ואפי' על מנת להניח (כדברי הראב"ה דלעיל).

ובשו"ע (סימן תקנ"א ס"ג) כתב, ששבוע שחל בו ת"ב אסור מלכבס ומלספר ואפילו ע"מ להניח, ואפילו אין לו אלא בגד אחד, וכך סדינים מפות וכד' גם אסור, ואסור אף ללבוש את המכובסים מקודם. וכותב שכיבוס שלנו מותר ובכלי פשתן אף גיהוץ, אך כותב שנהגו לאסור אפי' כיבוס שלנו, אפי' בכלי פשתן, ואפי' ע"מ להניח, וכיוון שכך אין להקל בדבר (ומעלה אפשרות שהאיסור לכבס בכיבוס שלנו היום הרי הוא דין גמור [כפי שהעלה הר"ן מדעת ר' יהודה בר' ראובן] ואף שהכיבוס שלנו הרי הוא כגיהוץ שלהם ולכן מסקנתו שיש להחמיר) יש להעיד שכל דברינו עד כאן לענין כיבוס התיחסו רק לשבוע שחל בו ת"ב.

הרמ"א בשו"ע כותב: "ואנו נוהגים להחמיר בכל זה מתחילת ר"ח עד אחד התענית אם לא לצורך מצווה... וכן לכבוד שבת לובשים כלי פשתן ומציעין לבנים כמו בשאר שבתות... "וכו'. קדמו בזה המהרש"ל וכך כתב: "ואנחנו נוהגים איסור אפילו מר"ח כל דבר שנוהג בשבוע שחל ת"ב, חוץ ממה ששייך לכבוד שבת אין לשנות כלל כגון כתונת ומטפת דנהגינן היתר אבל סדינים כמדומה שנהגו איסור וצ'ע...". וכו'.

ובסעיף א' כותב הרמ"א: "אין מחליפין ללבוש בגדי שבת אלא הכתונת בלבד" וזאת בשם המרדכי וההגהות אשרי האגודה והרוקח. (וכתונת הכוונה לגופיה).

והגר"א בכאורו לשו"ע חלק על דברי הרמ"א, וכתב שאין זו אלא חומרא בעלמא, והביא המשנה ברורה שכוילנא אכן נהגו ללבוש בגדי שבת בשבת חזון, ואף הביא בשם ר' יעקב עמדין שכתב בשם אביו, שצריך ללבוש בגדי שבת בשבת חזון.

וערוך השולחן כתב שמזה כמה דורות נוהגים ללבוש בגדי שבת בשבת חזון כדי שלא להראות אבילות בפרהסיא בשבת, וכתב שנראה לו, שאצל הקדמונים (שלא החליפו בגדיהם) היו בגדים של שבת ושל חול זהים במראיהם, ושונים רק באיכות הבדים מהם היו עשויים, ולפיכך לא החליפו בגדיהם לשבת זו, ואף לא הראו אבילות בפרהסיא אך כאשר הבגדים שונים אף במראיהם - יש להחליפם. וכתב שאף בשבת שחל בה ת"ב ונדחה יש להחליף את הבגדים בשבת.

הספרדים כלל אינם נוהגים חומרה זו של אי החלפת בגדים לשבת חזון ומקורם בב"י בסוף סימן תקנ"ב המביא את דברי המרדכי שלא להחליף אלא הכתונת, וכתב שלא נהגו כן. וגם בשו"ת הרדב"ז ח'ד סימן תרצ"ג ערער על מנהג זה וכתב שאין זה מכבוד שבת. ולמעשה רוב הקהילות נוהגות להחליף לכגדי שבת ללא שום הגבלה. לגבי בגדים בכלל בכל תשעת הימים (לאשכנזים) או שבוע שחל בו ת"ב (לספרדים) ישנה מגמה בקרב אחרוני זמננו, במיוחד אלה החיים בארץ-ישראל, להורות להקל בזה, כיוון שבמקומותינו שורר חוס בתקופה זו, וכך הרגלי ההגיינה השתנו מאז ואנו לגבי הראשונים (ואפ' האחרונים) כאיסטטניסים. בכל מקרה, הקולא היא באופן הבא, והוא שלפני ר"ח (או כניסת השבוע שחל בו) ילכב בגד המכובס מראש לכחצי שעה ויפשטנו, וכך יכין לו מלאי בגדים, שאין עליהם כבר שם "בגדים מכובסים", המספיק לו לתשעת הימים. וכך כותב הרב עובדיה יוסף בילקוט יוסף מועדים עמ' תקס"ד סע' י"ב: וכך גם פוסק למעשה הרב דרוקמן שליט"א.

תספורת

מקור הדין: מקור הדין במשנה שכבר הוזכרה לעיל (תענית כ"ו ע"ב): "שבת שחל תשעה באב להיות בתורה אסור מלספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת". גם כאן תקפים דברי רבא המגדיר "שבוע שחל בו ת"ב, כימים שבין שבת חזון לתענית - ועד בכלל".

בטור - מצוטטת המשנה האוסרת להסתפר בשבוע שחל בו ת"ב: בהמשך דבריו מבואים דברי הרמב"ן שתספורת לעניננו כוללת את כל שיער הראש, הזקן או שאר הגוף, למעט בזקן כל שמעכב האכילה - שמותר.

בשו"ע - גם פסק כן. בסעיף ג': "שבוע שחל בו ת"ב אסורים לספר ולכבס" בסעיף ד': "לאחר התענית מותר לספר ולכבס מיד". בסעיף י"ב: "תספורת שבוע זה אחד ראשו ואחד כל שיער שבו - אסור" ובסעיף י"ג - "ובזקן - כל שמעבר האכילה, מותר".

הרמ"א - הרמ"א בסעיף ד' מביא בשם המנהגים: "אבל תספורת נוהגים להחמיר מ"ז בתמוז" וכן כתב גם בדרכי משה וכך נהגו האשכנזים. לאחר התענית: כאמור בשו"ע פסק בס"ד שלאחר התענית מותר לספר מיד. בסימן תקנ"ח פוסק השו"ע שישנו מנהג כשר שלא לאכול בשר ולשתות יין בליל י' באב וביומו. ובהגהה מביא שהכוונה ליום י' באב עד חצות. במהרש"ל מופיע שאין הכוונה דוקא לאכילת בשר ושתיית יין אלא אף לתספורת וכיבוס. והביאו דבריו הט"ז והמגן אברהם וכך פוסק

גם המשנה ברורה (תקנ"ח ס"ק ח'). אמנם כשחל ט"ב ביום ה' (שאז י' באב ע"ש) היתירו בכל אלה גם לפני חצות, ובמקום הצורך אף בליל י' באב (יום חמישי בערב) כמו כן בת"כ "נדחה" הותרה תספורת כבר עם צאת התענית (יום א' הערב ליל י"א), אך בשר ויין עדיין אסורים עד למחרת בבוקר.

וכך נוהגים למעשה, שהאשכנזים מחמירים בסיפור וכיבוס עד יום י' בחצות ואילו הספרדים מקילים בזה מיד עם צאת התענית וכך פוסק הרב עובדיה יוסף בילקוט יוסף עמ' תקפ"ו סעיף כ"ט.

רחיצה

בברייתות הנזכרות לעיל בשני הנושאים הקודמים - לא נזכרת הרחיצה בין הדברים שאסרו או שנהגו למעט בהם בתקופה הסמוכה לתעשה באב. עם זאת, כבר הרמב"ם מזכיר בהלכות תעניות פ"ה הלכה ו': "וכבר נהגו ישראל שלא לאכול בשר בשבת זו ולא יכנסו למרחץ עד שיעבור התענית". כלומר כבר בזמנו הכיר הרמב"ם מנהג לא להכנס למרחץ בשבוע שחל בו ת"כ. יש לציין שלהכנס למרחץ - הכוונה היא לרחיצה בחמין (ואולי אפילו יותר מסתם רחיצה).

וכבר מעיר על דברי הרמב"ם המגיד משנה ואומר: "המנהג הזה לא פשט בארצות אלו לענין אכילת בשר שאין נמנעים אלא ערב התענית אבל אין נכנסים למרחץ ודבר ברור הוא שבדין גמור אפי' ערב ת"כ מותר לרחוץ" כלומר מדובר כאן על מנהג.

גם ברמב"ן מוזכר מנהג זה, וגם אצלו מופיע הענין של בית-מרחץ, כלומר חמין דוקא. ויתכן כי מנהג זה מקורו במנהגי האבילות על מת שם אסורה הרחיצה מדינא.

בטור - בסימן תקנ"א: "כתב האבי עזרי (הראבי"ה) נהגו אבותינו שלא לרחוץ מר"ח ויש עלינו לקיים משום אל תטוש תורת אמך".

ובתרומת הדשן כתשובה ק"ן מביא שנראה לו שאסור לרחוץ אף בצונן מר"ח ועד התענית, ותולה דבריו במרדכי ובאור זרוע. וכך לשון המרדכי: "מיהו נהגו שלא לרחוץ מר"ח", וראיתו של תה"ד מכך, שאילו התכוון המרדכי דוקא לרחיצה בחמין הרי לשון "מיהו" שנקט אינה מובנת, שהרי בא להגיד שבניגוד לכלל, שדבר שנאסר לאבל נאסר גם בת"כ (בלבד), הרי רחיצה נאסרה כל תשעת הימים ואילו לאבל כל רחיצה אסורה. (ולתוספת ביאור, אילו רק רחיצת חמין נאסרה בתשעת הימים, הרי אין כאן ניגוד לכלל הנזכר כי הדבר שנאסר לאבל, אכן

נאסר בת"ב בלבד [אלא שבחמין החמירו יותר] ומילת "מיהו" אינה במקום). ובהמשך דבריו כותב שלמרות שמהרמב"ם משמע שדוקא רחיצה בחמין אסורה בר"ח בכ"א מכך שחלק עליו המרדכי לגבי משך האיסור (שלרמב"ם דוקא שבוע שחל בו ולמרדכי מכ"ח), יתכן שגם חלק עליו לגבי תוקף האיסור (שלרמב"ם רק חמין ולמרדכי אף צונן). ובסיום תשובתו מעיר ש"אמנם כמדומה לי שראיתי בימי חרפי רוחצים בנהרות (צונן) מר"ח ואילך ולא מיחו בידם והמחמיר תבוא עליו ברכה".

הב"י - מצטט את תשובת תה"ד הנ"ל.

הב"ח - גם הוא מצטט את הנ"ל, אך כותב שזה לגבי כל גופי אך לחפוף ראשו מותר אפ"י בחמין למי שנזהר בו בכל ע"ש. הרמ"א בדרכי משה מביא בשם הר"ן ובשם המגיד משנה (שהבאנו לעיל) שמן הדין רחיצה מותרת ואפילו בערב ת"ב אלא שנהגו בו איסור. ומסיק שכל גופו - אסור אפילו בצונן ואילו בע"ש חזון מותר לרחוץ פניו ידיו רגליו בצונן וראשו - מותר לחפוף אפילו בחמין לנוהג כן בכל ע"ש.

בשו"ע בסימן תקנ"א סעיף ט"ז כותב: "יש נוהגין שלא לרחוץ מראש חודש ויש שאין נמנעים אלא בשבת זו".

והרמ"א בהגהה כותב: "ונוהגין שלא לרחוץ אפילו בצונן מר"ח ואילך ואפ"י בע"ש של חזון אסור לרחוץ כי אם פניו ידיו רגליו וראשו ויש מקילין בחפיפת הראש בחמין למי שרגיל בכך כל שבת".

והמג"א הוסיף שגם למתירין לחפוף הראש בחמין - הכוונה במימים בלבד: "אבל אסור לרחוץ בבורית ומים ואפר שקורין לויג" וזאת בשם הלבוש.

כל זה אמור לגבי ע"ש חזון אך לגבי ר"ח אב שחל ביום שישי כבר כתב המרדכי שאין להחמיר ויש לרחוץ כרגיל כלכבוד כל שבת והרש"ל כתב בחריפות, שהמבטל בשבת זו את רחיצתו (אם רגיל לרחוץ בכל ע"ש) יש ערוך בידו והביאווהו הב"ח והט"ז.

כמו כן, הנוהג לטבול בכל ע"ש רשאי לטבול אף בע"ש חזון, אך המבטל טבילה זו מדי פעם מפני טרדתו בעסקיו או מפני הצינה - אין לו לטבול אף בע"ש חזון.

החיי אדם התיר לרחוץ בע"ש חזון אף בפניו ידיו ורגליו בחמין, אך לא כל גופו.

לסיכום - לפי הפוסקים האשכנזים ראינו שנהגו לאסור רחיצת כל הגוף אפילו בצונן (ואפילו בע"ש חזון) בכל תשעת הימים.

למעשה - גם כאן נוטים אחרוני זמננו להקל יותר, וזאת מן הנימוקים שהוזכרו לעיל לגבי החלפת בגדים (אקלים, איסטניסיות וכד') [וניתן לראות לכך אסמכתא בדברי רבן גמליאל במסכת ברכות פ"ב מ"ו שרץ ביום שמתה אשתו ונימק זאת בהיותו איסטניס] ונהגו להתיר רחיצה בצונן, ולמי שמאוד קשה לו אף במים פושרים קצת וזאת כדי שמירה על בריאותו ולא לתענוג. וכל אחד יחמיר לפי כוחו.

הספרדים - כנזכר לעיל, הראשונים הספרדיים דברו על שבוע שחל בו ת"ב, ועל רחצה בחמין בלבד. ואכן פוסק הרב עובדיה יוסף בילקוט יוסף עמ' תקס"ב סעיף י"ח שמותר לבני עדות המזרח לרחוץ בחמין מראש חודש ועד שבוע שחל בו ת"ב. ובשבוע שחל בו ת"ב מתיר לרחוץ בצונן ואף בים. כמובן, שבערב שבת חזון מותר לספרדים לרחוץ כמנהגם ללא שום שינוי.

ויהי רצון שנזכה לבנין בית-המקדש במהרה בימנו אמן.